

Psiholoģiskas izpētes (novērtēšanas) un rehabilitācijas protokola apraksts

Nacionālā veselības dienesta (NVD) un Nacionālā rehabilitācijas centra "Vaivari" projektā par rehabilitācijas klīniski metodiskās vadības nodrošināšanu ietvaros ir uzdevums izveidot nepieciešamus un uz pierādījumiem balstītus pacientu novērtēšanas protokolus rehabilitācijā. Sakarā ar ko multiprofesionālas komandas speciālista, šajā gadījumā psihologa, mērķis ir: izveidot psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) un rehabilitācijas protokola saturu un paraugu. Izstrādātais protokols varētu līdzēt, esot kā paraugam psihologa darba atspoguļošanai neirorehabilitācijas programmas ietvaros: "Medicīniska rehabilitācija pēc insulta", kā arī varētu būt pielāgots iestādes vajadzībām.

Pamatā psihologa darbs rehabilitācijā ir balstīts uz galvenajiem psihologa darbības virzieniem: psiholoģiskas izpētes veikšana un psiholoģiskas palīdzības sniegšana. Neirorehabilitācijas programmā psihologa darbs ir saistīts ar pacientiem pēc dažāda veida galvas smadzeņu bojājumiem, kas ietver:

- kognitīvo procesu un emocionālas sfēras izpēti;
- rekomendāciju sniegšanu multidisciplināras komandas locekļiem, pacientam un pacienta piederīgiem;
- psiholoģiska atbalsta un psiholoģiskas palīdzības sniegšanu pacientam un viņa piederīgajiem;
- kognitīvo procesu rehabilitāciju.

Medicīniskā rehabilitācijā izmanto protokolus, lai atspoguļotu speciālista darba procesu ar pacientu atbilstoši rehabilitācijas mērķiem, kurā iekļauti: pacienta stāvokļa/spēju novērtēšanas rezultāti, rekomendācijas, rehabilitācijas mērķi un rehabilitācijas rezultāti. Protokola pamatuzdevums ir palīdzēt sastādīt individuālo rehabilitācijas plānu, un vadoties pēc tā - īstenot to. Protokoli glabājas pacienta medicīniskā vēsturē, tomēr saturs var atšķirties atkarībā no rehabilitācijas programmas.

Pieejamās vadlīnijās (minētajās beigās) norādīts, ka nav noteikta un vienota psiholoģiskas izpētes protokola veida priekš medicīniskas rehabilitācijas, tomēr ir uzsvērts, ka visbiežāk ir iesākams izmantot "īsa atzinuma veidu" (*short report*), kas sastāv no: būtiskas informācijas par pacientu, izpētes rezultātiem un rekomendācijām. Lielākoties tas ir saistīts ar medicīniskās rehabilitācijas specifiku:

1. Liela pacientu plūsma - nedēļā psihologam var būt līdz 8 jauniem pacientiem, kam nepieciešams veikt izpēti; darbs paralēli turpinās ar citiem pacientiem (specifiski Latvijas situācijai)
2. Pēc medicīniskas rehabilitācijas noteikumiem pacienta psiholoģiskās izpētes (novērtējums) ir jāsniedz 72 stundu laikā (specifiski Latvijas situācijai)
3. Lielākā daļa no informācijas par pacienta veselības stāvokli ir zināma un pieejama medicīniskā vēsturē, nav nepieciešamības to atkārtot atzinumā. Jāatspoguļo tikai būtiskā informācija saistīta ar rehabilitācijas un izpētes mērķiem.
4. Psiholoģiskas izpētes rezultāti ir jāsaista ar medicīniskas rehabilitācijas mērķiem.
5. Medicīniska vide prasa īsu un kodolīgu, ātri un viegli uztveramo protokolu.

Sakarā ar to, uzdevums ir pielāgot psiholoģiskas izpētes atzinumu medicīniskas rehabilitācijas specifikai, mērķiem un noteikumiem. Tas palīdzēs psihologa darba procesu un rezultātus prezentēt korekti.

Pēc projekta noteikumiem protokola saturs un paraugs veidots balstoties uz aktuāliem pētījumiem, zemāk minētam vadlīnijām un atbilst Starptautiskai funkcionēšanas, nespējas un veselības klasifikācijai (SFK).

Psiholoģiskas izpētes (novērtēšanas) un rehabilitācijas protokola saturs

(medicīniskās rehabilitācijas vide, insulta pacientiem)

Vispārīgie dati: (vienota daļa visiem protokolliem)

- pacienta identifikācija (vārds/uzvārds/dzimšanas dati/vecums)
- informācija par izpēti (novērtēšanas) veicēju – psihologu
- informācija par izpēti (novērtēšanas) pasūtītāju (specialists vai institūcija)
- psiholoģiskas izpēti (novērtēšanas) mērķis atbilstoši specifiskai izpēti situācijai (formulēt var psihologs un/vai pasūtītājs)
- pamatinformācija par pacientu - izglītība/profesija; medicīniskas un psiholoģiskas/psihiatriskas anamnēzes būtiskā informācija saistīta ar psiholoģiskas izpēti (novērtēšanas) mērķi

Pacienta kontakta veidošanas īpatnības un motivācija (kas ir būtiska saistībā ar izpēti mērķi):

- novērojumi psiholoģiskās izpēti (novērtēšanas) laikā (balstīti pacienta uzvedībā)
- pacienta motivācija un attieksme (iesaistīšanas psiholoģiskajā izpēti (novērtēšanā) un medicīniskā rehabilitācijā; pacienta mērķi un kritika)
- izpēti ierobežojumi (atkarībā no pieprasījuma satura, izpēti mērķa, izpēti situācijas)

Psiholoģiskās izpēti (novērtēšanas) pielietotas metodes:

- būtiski norādīt visas izpēti izmantotās metodes

Psiholoģiskās izpēti (novērtēšanas) rezultāti:

- iegūto rezultātu un interpretācijas integrācija atbilstoši izpēti mērķim un situācijai

Secinājumi:

- balstās uz psiholoģiskajā izpēti (novērtēšanā) iegūtajiem rezultātiem un to analīzi
- sniegtas atbildes uz psiholoģiskās izpēti (novērtēšanas) mērķi un pieprasījuma jautājumiem, īsi un kodolīgi
- pamatojums par izpēti ierobežojumiem vai neizpildi (pacienta atteikums; pacienta veselības stāvoklis); nepieciešamības gadījumā aprakstīt plašāk
- rezultātu sasaiste ar medicīniskas rehabilitācijas mērķiem (personas psihiskas funkcionēšanas, neatkarības un aprūpes līmenis)

Rekomendācijas:

- izriet no psiholoģiskajā izpēti (novērtēšanā) iegūtās informācijas (pacienta neatkarības un patstāvības līmenis, nepieciešamais palīdzības un uzraudzības līmenis; kognitīvo grūtību uzlabošana (komunikācijas un iemācīšanas procesa īpatnības; traucējumu

- atjaunošanas un/vai kompensēšanas stratēģijas); emocionāla stāvokļa un uzvedības īpatnību izskaidrošana un grūtību mazināšanas stratēģijas).
- būtiskas specifiskas, skaidras un praktiskas rekomendācijas pacientam un/vai piederīgiem
 - būtiskas specifiskas, skaidras un praktiskas rekomendācijas multidisciplināras komandas locekļiem, lai veicinātu speciālista un pacienta sadarbību un jaunu iemaņu apgūšanu
 - pamatotas kompleksās rehabilitācijas ierosināšana (soc. darbinieka, psihiatra, neirologa konsultācija, u.c.)

Rehabilitācijas mērķi:

- izriet no psiholoģiskajā izpētē (novērtēšanā) iegūtiem rezultātiem
- jābūt saskaņā ar kopējiem medicīniskās rehabilitācijas mērķiem un citu speciālistu mērķiem
- jābalsta uz SMART principiem un klienta vajadzībām
- īslaicīgi/ilglaicīgi mērķi

Rehabilitācijas rezultāti:

- balstās uz pacienta atgriezenisko saiti un/vai atkārtotu izpēti (atsevišķu kognitīvo procesu izpēti)
- atbilstoši atspoguļoti tabulā: sasniegts/daļēji sasniegts/nesasniegts
- pēc nepieciešamības paskaidroti ar komentāriem.

Psiholoģiskas izpētes (novērtēšanas) protokola saturs (medicīniskās rehabilitācijas vidē) veidots balstoties uz:

1. Latvijas psihologa atzinuma par personas psiholoģisko izpēti vadlīnijas <https://ikvd.gov.lv/psihologiem/>
2. Latvijas Klīnisko psihologu asociācijas psihologa atzinuma vadlīnijas <http://www.kpa.lv/par-kpa/kpa-dokumenti/>
3. Amerikas Psiholoģijas asociācijas vadlīnijas <https://www.apa.org/practice/guidelines/>
4. Amerikas Klīniskās neiropsiholoģijas akadēmijas neiropsiholoģiskas izpētes (novērtēšanas) praktiskas vadlīnijas <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13825580601025932>; <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13854046.2017.1413208>.
5. Psihologa profesijas standarts: <https://visc.gov.lv/profizglitiba/dokumenti/standarti/2017/PS-108.pdf>
6. Ārstniecībā izmantojamo medicīnisko tehnoloģiju datu bāze: <https://www.zva.gov.lv/zvais/mtdb/30-rehabilitācijas-mediciniskie-pakalpojumi/psiholoijas-tehnoloijas>

Profesionālas organizācijas:

- Latvijas Psihologu Biedrība (LPB), <http://www.psihologubiedriba.lv/>

- Latvijas Klīnisko psihologu asociācija (LKPA), <http://www.kpa.lv/>
- Latvijas Veselības psihologas asociācija (LVSA), <http://veselibaspsihologija.lv/lv/>

Ekspertu grupa:

- *Jeļena Harlamova, Dr. psych.*, sertificēta klīniskā psiholoģe, sertificēta kognitīvi biheiviorālā psihoterapeite; ilgstoša darba pieredze slimnīcā, psiholoģiskas izpētes veikšana un psiholoģiskas palīdzības sniegšana pacientiem ar veselības problēmām (t.s. galvas smadzeņu bojājumi). (LPB, LKPA).
- *Jeļena Kuzņecova, Mg.psych.*, sertificēta klīniska psiholoģe, darba pieredze slimnīcā, psiholoģiskas izpētes veikšana un psiholoģiskas palīdzības sniegšana pacientiem ar veselības problēmām (t.s. galvas smadzeņu bojājumi). (LPB, LKPA).
- *Jeļena Koļesnikova, Dr. psych.*, ilgstoša darba pieredze psihiatrijā, RSU Profesionālās maģistra studiju programmas „Veselības psiholoģija” vadītāja, laboratorijas vadītāja, pētniece. (LPB, LVSA).
- *Anastasija Pušņakova, Mg.psych.*, sertificēta klīniska psiholoģe, darba pieredze medicīniska rehabilitācijā, psiholoģiskas izpētes veikšana un psiholoģiskas palīdzības sniegšana pacientiem ar veselības problēmām (t.s. galvas smadzeņu bojājumi). (LPB, LKPA).
- *Kristīne Šneidere, Mg.psych.*, stūde RSU Doktoranturas programmā, darba pieredze medicīniska rehabilitācijā, psiholoģiskas izpētes veikšana un psiholoģiskas palīdzības sniegšana pacientiem ar veselības problēmām (t.s. galvas smadzeņu bojājumi), RSU asistente un pētniece. (LPB, LVSA).